

УДК 801.81:398.21=13=16

В. Є. Шаблювський

КАЗКОВИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

(на матеріалі слов'янських, англійських, німецьких, французьких, іспанських, новогрецьких народних казок)

У статті розглянуто сучасні дослідження казкового дискурсу на матеріалі слов'янських, англійських, німецьких, французьких, іспанських та новогрецьких народних казок як репрезентації національної картини світу та менталітету народу, концептуальної системи народної казки, у якій зосереджено багатство етнокультурного досвіду людства.

Ключові слова: народна казка, дискурс, концепт, картина світу, казкові образи.

The modern elaboration of the fairy-tale discourse is considered in the article with the illustrations from the Slavonic, English, German, French, Spanish and New Greek fairy-tales as the representations of the national vision of universe and people's mentality, the conceptual system of folk tale where a plenitude of the humanity's ethnocultural experience is concentrated.

Key words: folk tale, discourse, concept, vision of universe, fairy-tale characters.

Народна казка пройшла довгий і складний шлях від відтворення примітивно-фантастичної дійсності до символічного й філософського переосмислення. Вона стала тим камертоном, що з покоління в покоління передає ключ до пізнання дитиною, а пізніше й дорослим, світу й самого себе, що дозволяє судити про специфіку національної самосвідомості етносу, динаміку розвитку мислення та вироблені лінгвокультурні цінності.

Можливість дослідити багатопланову та багатоаспектну проблему казкового дискурсу на широкому багатонаціональ-

ному матеріалі представниками різних наукових напрямів зумовила вибір європейської народної казки як об'єкта дослідження. Предметом цієї статті є казковий дискурс як активне середовище реалізації лінгвопрагматичної категорії казковості та мовні засоби її актуалізації. Актуальність дослідження зумовлена підвищеним інтересом фольклористики та лінгвістики до вивчення дискурсивних аспектів мови народної казки, необхідністю подальшої розробки проблем, пов'язаних із виявленням механізмів формування казкових образів та їх вербального впливу на поведінку й мислення людини, потребою в розробці типології казкового дискурсивного простору.

У роботі висунуто гіпотезу, згідно з якою казковий дискурс розглядається як активне середовище реалізації специфічних параметрів категорії казковості, що вербалізуються на різних рівнях мовної структури. *Метою роботи* є вивчення сучасних наукових досліджень казкового дискурсу на матеріалі слов'янських, англійських, німецьких, французьких, іспанських і новогрецьких народних казок та виявлення лексико-синтаксичної й стилістичної своєрідності категорії казковості в мові. Матеріалом дослідження є наукові роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячені вивченню різних аспектів казкового дискурсу. *Наукова новизна роботи* полягає в тому, що вперше здійснено аналіз стану дослідження казкового дискурсу, конститутивні ознаки якого визначаються категорією казковості. *Теоретичне значення роботи* полягає в тому, що результати проведеного дослідження сприяють подальшій розробці загальних та окремих питань теорії дискурсу, розширюють і уточнюють понятійний апарат теорії дискурсу, доповнюють наявні відомості про тенденції й закономірності вербалізації лінгвопрагматичних категорій, зокрема категорії казковості, що ініціює розгортання казкового дискурсу. *Практичне значення роботи* визначається можливістю використовувати її основні по-

ложення в теоретичних курсах казкознавства, у спецкурсах з теорії дискурсу, дискурсивного аналізу та лінгвістики тексту народної казки.

Проблема мовної картини світу в лінгвістиці, починаючи з часів В. Гумбольдта і закінчуючи сьогоднішнім, не повністю розв'язана. Це стосується насамперед її фрагментів, пов'язаних із мовленням. Мовлення – досить складний з лінгвістичного погляду процес, оскільки поєднує в собі усі чинники, пов'язані не лише з усвідомленням реалій навколишнього світу, але й має свої оцінні смислові конотації, звукові, інтонаційні комплекси тощо. Ці комплекси, органічно поєднуючись та індивідуалізуючись, утворюють окремішню картину світу для кожного члена суспільства. Вона має фрагментарний характер, оскільки, організуючись та узагальнюючись у певні смислові сприйняттєві комплекси, універсалізується та утворює національну, а потім загальнолюдську мовну картину світу. Одним із типових фрагментів мовної картини світу є мовний світ казки. Казки – найархаїчніші (разом із міфами) текстові структури. А це означає, що вони репрезентують близьку до міфологічної структуру мислення. Тому казка містить сталі смислові комплекси, розуміння та інтерпретація яких проливає світло на проблему індивідуального мислення та мислення взагалі [Леонтьєва 2003].

В останні роки, коли розвиток комунікативної лінгвістики довів необхідність міждисциплінарного синтезу ідей, розроблених у мовознавстві, соціології, психології, етнографії, фольклористиці, філософії та культурології, термін «дискурс» вийшов за межі лінгвістики тексту. Для всебічного аналізу процесу спілкування, зокрема й фольклорного, комунікативної взаємодії індивідуумів уже недостатньо вивчення лише мови як системи знаків. У межах цього напрямку досліджується мовна взаємодія адресанта й адресата, а не лише висловлювання окремого суб'єкта.

Дискурс, таким чином, охоплює текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими факторами і визначається як комунікативна подія, що породжує текст, який корелюється, по-перше, з певною ментальною сферою/певними знаннями, і, по-друге, із конкретними моделями-зразками, прототипами текстотворення та сприйняття. У процесі мовлення адресанта представлено не лише інформацію про «стан справ у світі» (пропозиція), але й увесь набір суб'єктивних, соціокультурних, у тому числі стереотипних, прецедентних та інших змістів. При цьому мовець/оповідач у комунікативній ситуації актуалізує текст казки, спираючись на загальну з адресатом денотативну ситуацію, враховуючи свої інтенції, емоції, оцінки, зв'язує висловлення за текстовими законами значеннєвої та структурної цілісності, завершеності, когезії та когерентності, оформлюючи в такий спосіб текст, тобто «упаковуючи» дискурс у текст [Григор'єва 2007].

Водночас слід зазначити, що поняття «дискурс» від часу свого виникнення зазнало певних змін. Якщо на початку 70-х років ХХ ст. дискурс трактували як послідовність мовних актів, зв'язний текст, усна розмовна форма тексту, діалог, група висловлювань, пов'язаних між собою за змістом, то сучасна лінгвістика дає дискурсу таке визначення – «складне комунікативне явище, що містить крім тексту ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта), необхідні для розуміння цього тексту» [Григор'єва 2007]. Становлячи передовсім мовний потік, мову в її постійному русі, що вбирає в себе все розмаїття історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей комунікантів та тієї комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування, дискурс стає відображенням національного менталітету й культури (національної, загальної та індивідуальної) у всіх її проявах [Серажим 2003].

Мовна картина світу відображає кореляцію онтологічної сутності мисленневих категорій із результатами пізнавальної діяльності людини і способами, які вона використовує для усвідомлення й концептуалізації навколишньої дійсності. Поняття співвіднесеності мовної картини світу та дискурсу висвітлено в роботі Є. В. Бондаренко «Картина світу і дискурс: реалізація дуальної природи людини» [Бондаренко 2005, с. 39], в якій автор проводить онтологічні паралелі між картиною світу та дискурсом і стверджує, що характеристики картини світу можна вивчати як дискурсивні, оскільки «мовна картина світу, втілена у дискурсі, є однією з форм реалізації продукту світопізнання людини» [Бондаренко 2005, с. 64].

Слід відзначити, що вже багато зроблено в плані розробки теорії дослідження дискурсу в широкому соціокультурному контексті. Усебічний характер, багатоаспектність наукових пошуків накладають відбиток на термінологічний інструментарій та вироблення загальної методології. Полісемантичне ключове поняття «дискурс» сьогодні розуміємо як текст, що актуалізується за певних умов (за З. Харрісом), та дискурсивну практику (за М. Фуко).

Будь-який фольклорний жанр передається за традицією у формі усного дискурсу. Він неминуче зазнає певних змін, щоразу знову створюється в процесі виконання, поки не потрапить у простір автентичного запису. Казкар, що виконав її, був «автором», і в тексті відбився конкретний момент історії. Тому кожен записаний казковий текст є унікальним і неповторним. Конкретне втілення казкового дискурсу демонструє природну мову-імпровізацію в теперішньому часі або таку, що вже мала місце в певний момент у ситуації з учасниками спілкування – оповідачами-інформаторами та збирачами, які фіксують реальне комунікативне використання казкової мови в процесі виконання. Розглядаючи подієвий аспект, реалізацію комунікативного процесу, що належить уже до сфери минулого, дослід-

ники [Акименко 2005 а, Бойко 2004] відзначають варіативність фіксованих словесних форм того самого мовотворчого процесу в різних оповідачів і незворотність часу для відновлення втраченої в процесі засвоєння мовної інформації, оскільки існує тенденція до запам'ятовування лише макроструктур сприйнятої інформації, що є складовою частиною казкового дискурсу. Так, до середини ХІХ ст. незаписані казки Британських островів, що становили близько двох тисяч самостійних сюжетів, на сьогодні вже неможливо відновити [Акименко 2005 а].

У дослідженнях останніх років, виконаних у руслі дискурсивного аналізу, «казковий дискурс» визначається по-різному. Це пов'язано як із багатозначністю та складністю самого поняття «дискурс», що неодноразово відзначали дослідники, так і з прагматичними установками авторів. Так, у роботах Ю. В. Мамонової [Мамонова 2004 а, Мамонова 2004 б] тексти казок розглядаються як певний тип дискурсу з метою виявлення провідних концептів англійської побутової казки. Відповідно казковий дискурс автор розуміє утилітарно, як «джерело культурно-аксіологічної інформації, вираженої лексичними засобами, концептуальна організація яких вивчається» [Мамонова 2004 б, с. 64]. У дисертаційному дослідженні Н. А. Акіменко казковий дискурс інтерпретовано як «активне середовище реалізації специфічних параметрів категорії казковості, що вербалізуються на різних рівнях мовної структури» [Акименко 2005 а, с. 4].

Казковий дискурс подає смислові конотації як такі, що формують його семантичний потенціал, впливають на смислові компоненти та специфікують дискурсивні ситуації. Смислові компоненти є елементами інформаційної системи, яка містить відомості про потенційно можливі казкові ситуації. Учасники ситуації, інакше кажучи інформатори, добираючи необхідні елементи з інформаційної системи, конструюють безпосередньо дискурсивні ситуації [Леонтьєва 2003].

Окремої уваги заслуговує питання перехідності дискурсів. Так, казковий дискурс поступово внаслідок об'єктивних причин зазнає змін і переходить із ситуативно-рольового в індивідуально-орієнтований тип дискурсу. Актуалізація казкового дискурсу пов'язана із суттєвими змінами в суспільних і соціальних потребах. Згідно із традиційними критеріями, беручи до уваги характеристику учасників спілкування, казковий дискурс на ранньому етапі свого становлення й розвитку мав форму ситуативно-рольового дискурсу з його безпосередніми учасниками – виконавцями-казкарями та слухачами (реципієнтами). При переході від усної комунікації до письмової, де ключовою ознакою стає вже не асиметрія рольових відносин між казкарем і слухачем та наслідування традиційного формульного стилю, а процес мовлення в широкому розумінні, казковий дискурс дедалі більше набуває естетичної цінності. Так, через об'єктивні причини та історичність свідомості казковий дискурс із ситуативно-рольового стає індивідуально-орієнтованим буттєвим. Учасники спілкування та їх роль у ньому змінюються (творці-укладачі, казкарі-імпровізатори, рядові виконавці, збирачі-фіксатори, збирачі-оброблювачі, автори, технічні виконавці, реципієнти слухачі або читачі) [Акименко 2004]. При переході казкового дискурсу з усної комунікації в письмову, вербальна комунікація дедалі більше здобуває художньо-естетичну цінність.

Свого часу ще В. Я. Пропп відзначав, що виконавець не є абстрактною постаттю, що творить на власний розсуд. Його творчість спричинена середовищем і епохою. Проте межі, зумовлені середовищем і епохою, не є вічними. Вони змінюються в процесі історичного розвитку і є досить широкими, щоб у певних межах дати простір індивідуальній творчості.

Проведений М. В. Дьоміною аналіз гендерної концептосфери сучасного й традиційного британського казкового дискурсу [Дєміна 2006], а також часових маркерів британського каз-

кового дискурсу [Дєміна 2004] дозволяє автору зробити такі висновки:

- у сучасному казковому дискурсі спостерігається збільшення частки індивідуального сегмента, що відбувається переважно за рахунок збільшення кількості апеляцій з додатковим значенням «зовнішні дані». Цей факт пояснюється тим, що герой народної казки не є особистістю, а «символом особистості в її граничному вираженні»; звідси – максимальна узагальненість, типізованість образу, що дозволяє позначення тільки релевантних для сюжету рис (неземної краси героїні-«призу» або неймовірної сили героя). Літературна казка йде шляхом створення індивідуалізованих образів, тому на перший план виходить портретна характеристика персонажів;

- одна із загальноновизнаних рис літературної казки – відображення в ній «прикмет часу», що виявляється в лінгвістичній актуалізації гендерних концептів. Такі лексичні одиниці, як *shuttle pilot, security man, holiday rep, checkpoint official* дозволяють із точністю до десятиліття визначити час створення казки й часову характеристику описаних у ній подій. У народній казці, яка відтворювалася при кожному виконанні протягом тривалого часу, такі «часові маячки» не настільки очевидні;

- концепт «жінка» в сучасному британському казковому дискурсі значною мірою зберігає свою традиційну спрямованість, про що свідчить превалювання апеляцій із додатковим значенням «сімейно-родинні відносини». Зокрема, лексична одиниця «mother» та її похідні (*тут, тутту, тот, тотту, тат*) за частотою вживання посідають друге місце, поступаючись лише номінаціям зі значенням «батько»;

- аналіз соціального сегмента виявляє збільшення числа апеляцій до феміністичного концепту і значне тематичне розширення підгрупи «професія».

У процесі дослідження традиційного британського казкового дискурсу М. В. Дьоміною було розроблено новий варіант

сегментації гендерної концептосфери, представлений у статті «Розподіл гендерних ролей в традиційному казковому дискурсі Британських островів» [Дєміна 2006]. Даний варіант сегментації засновано на присутності або відсутності об'єкта, необхідного для ідентифікації референта, та на його якісних характеристиках. Він припускає виокремлення чотирьох сегментів: індивідуального, реляційного, соціального та надприродного, кожний із яких поділяється ще на підгрупи.

Концепт як ментальний концентрат змісту, що акумулює культурний досвід людства й конкретного етносу, реалізується в певному фрагменті мовної картини світу. Цей фрагмент корелює з такими мовними складовими, як словник і текст. При цьому, очевидно, існує третій шлях реалізації концепту – словника-тексту, одиниці якого утворюються на основі номінаційно-синтаксичного семіозису [Кербс 2008]. При цьому одиницями словника-тексту виступають синтаксичні відрізки різної довжини – від синтаксичної форми слова до зв'язного тексту. Запропонований А. М. Кербс підхід до осмислення реалізації концепту «материнство» в просторі дискурсу російських народних казок включає базові лексеми, виділені шляхом лексико-тематичного, системно-словникового й асоціативного принципів. Як фрагменти мовної картини світу автор розглядає мінімальні контексти, у яких і реалізується семантика концепту. Зазвичай концептна семантика лексичного елемента або асоціативно пов'язане з ним слово або словосполучення реалізується за рахунок перетворення змісту та реалізації асоціативних зв'язків. Наприклад, очевидний прямий зв'язок розглянутого концепту з тематичним корелятом «батько» (зв'язок у складі тематичного поля: «родинні узи»), коли в позиції мінімальної дистрибуції ми натрапляємо на асоціативну аналітичну групу: «до батька, до матері», «батько з матір'ю», а також на ширші контексти на зразок: «Погубила вас ведьма старая, / Ведьма старая, змея

лютая, / Отняла у вас отца родного, / Отца родного – моего мужа...» [Кербс 2008].

Найбільший інтерес становлять асоціативні зв'язки вербальних репрезентантів досліджуваного концепту в казковому дискурсі А. Н. Афанасьєва, які можуть розглядатися як прямі, так і непрямі. Прямі зв'язки характеризують реалізацію концепту «материнство» тематичного плану, наприклад, мати – діти: «...век они прожили, а детей не нажили...»; дім: «...перешли они на житье в другой дом...»; родина: «И стала у князя целая семья...»; батько: «...худо будет от отца с матерью...» тощо; непрямі, властиво асоціативні зв'язки, – пісня, сердечність, чуйність («Зачуяло ее сердце, встрепенулась она и полетела на княжий двор...»), турбота («Время быть Кошу Бессмертному; мать спрятала его...») тощо.

При однаковому наборі універсальних концептів у кожного народу існують особливі, тільки йому властиві співвідношення між цими концептами, що й створює основу національного світобачення та світосприйняття.

Концепт «материнство» має найдавнішу міфологічну основу, тому найбільш адекватний матеріал для її осмислення дає, на думку А. М. Кербс, фольклор, зокрема – жанр казки. Теми материнства, дитинства – одні з найзначніших у народній творчості загалом та в російських народних казках зокрема. Любов до матері, як вважають сучасні психологи, дає потужний емоційний заряд до благополуччя й життєздатності індивіда. Мати – це любов, тепло, земля. Бути любимим нею – значить бути живим, мати коріння й почуття дому [Кербс 2008]. Богоматір, Богородиця, Діва Марія у християнській традиції – заступниця за грішників і сиріт, ідеал жіночої краси й грації, чистоти, батьківської ніжності, ідеальне втілення материнства. Із цим образом асоціюються такі жіночі якості, як материнська турбота й співчуття, усе, що відзначається добротою й ніжністю.

Батьківщина, материнство пов'язані з мовою, з піснею і казкою, з народністю й імпліцитним, але могутнім імпульсом невідомого; вітчизна, батьківство – з обов'язком і правом, із соціальним, свідомим життям. Мати й батько вводять дитину в сферу національної культури; при цьому від матері дитина чує перші слова рідною, «материнською» мовою, народні пісні й казки, перші уроки релігії й життєвої поведінки. Батько вводить підлітка в господарський і політичний світ: робить його працівником, громадянином, воїном. Поділ між раціональним та ірраціональним змістом культури до певної міри збігається з відмінністю материнського й батьківського у родовому та національному житті [Кербс 2008].

Концепт «материнство» – один із ключових концептів російської культури. За словом «материнство» – світ образів, уявлень, система ціннісних установок, метафор. З його допомогою характеризують жінок, що володіють низкою характерних ознак, і кваліфікують поведінку будь-якої жінки-матері. Мати – один із найпопулярніших і найколеритніших персонажів у російських казках. Разом з батьком вона займає одну із найвищих щаблів у «казковій» ієрархічній градації. Концепт «материнство» як поняття, що має етноментальний характер, – це найважливіша категорія свідомості, за допомогою якої будується концептуальна картина не тільки даного народу, але й усієї світобудови.

Концептуальний аналіз уявлень про материнство в тій або іншій сфері свідомості спрямований насамперед на виділення ознак у семантичному складі цього концепту й на встановлення їх ієрархії. У семантиці материнства в цілому виділяються ознаки дефініційні, що дозволяють відрізнити материнське почуття від суміжних категорій, ознаки енциклопедичні дефініційно надлишкові й ознаки імплікативні, виведені з дефініційних. Однак з боку виявлення світоглядної й етнокультурної специфіки лінгвоконцепту більш продуктивним буде

об'єднання виділених ознак у семантичні «блоки», сформовані на основі узагальнень певного ступеня абстрактності. Це «карикативний» блок, що включає поняття довіри, поваги, відданості, жертвовності тощо, «андроґінний» блок – розуміння, гармонію, «етимологічний» блок – любов, ніжність, доброту, турботу тощо, «нігілістичний» блок – оману, неможливість порозуміння, біль і страждання [Кербс 2008].

Слово як елемент лексико-семантичної системи мови завжди реалізується у складі тієї або іншої лексичної парадигми, що дозволяє його інтерпретувати як інваріант лексичної парадигми, утвореної цим словом; або як ім'я значеннєвого (синонімічного) ряду, утвореного синонімами, що співвідносяться з одним із значень цього слова. У кожному разі, концепт зазвичай співвідноситься більш ніж з однією лексичною одиницею, і логічним завершенням подібного підходу є його співвіднесення із планом вираження всієї сукупності різномірних синонімічних (властиво лексичних, фразеологічних і афористичних) засобів, що описують його в мові, тобто в остаточному підсумку концепт співвідносимо із планом вираження лексико-семантичної парадигми.

Слід зазначити, що в дискурсі російської народної казки контексти лексем «мати», «материнство», що дозволяють більш-менш чітко пізнавати реалізацію тієї або іншої семантичної ознаки концепту, порівняно рідкісні, наслідком чого є відносно невисоке число аналізованих уживань цих лексичних одиниць, а концептуальна семантика материнства виявляється переважно через синоніміку перифрази (дескрипцію, описову номінацію) та непрямі описи [Кербс 2008].

Дослідивши на матеріалі новогрецьких народних чарівних казок концепт «доля» («μοίρα/τύχη») та його реалізацію в казковому дискурсі [Бойко 2008], А. В. Бойко дійшла висновку, що казковий дискурс є особливим різновидом дискурсу і має дві схеми розвитку – *таку, що розгортається*, та *замкнену*.

Казкові тексти є сталим комплексом відомостей, що й формують фрагменти мовної картини світу. Образи, представлені в казках, є одиницями інформації, що складають казкові тексти. У зафіксованому текстовому вигляді вони є ключами до шарів культури того або іншого етносу. Казковий дискурс є багатим джерелом знань про концептосферу нації.

Казкові образи, представляючи собою одиниці інформації, з яких складаються казкові тексти, прямо пов'язані з базовими концептами тієї або іншої культури. Їх аналіз служить опису концептів. При збігу імені концепту й імені образу можна говорити про можливість прямої експлікації концепту через однойменний образ. Вивчення особливостей образу сприяє розкриттю сутності концепту [Бойко 2008].

Ключовими словами-репрезентантами, що становлять ядро грецького концепту «доля», А. В. Бойко вважає іменники *μοίρα* і *τύχη*. Сіми «доля» й «вища сила» лежать в основі ядра грецького концепту «доля». Базовий шар наповнюють ознаки, які є полярними, але рівною мірою властивими досліджуваному концепту: *доля* – *випадок*, *приреченість* – *непередбачуваність*, *життя* – *життєві обставини*, *незмінність* – *втручання*, *фатум* – *удача*. Периферію розглянутого концепту становлять такі ознаки: *пошук*, *допомога*, *опіка/турбота*, *народження*, *складні обставини*, *любов*, *шлюб*, *дорога*, *відстань*, *достаток*, *працьовитість*, *ледарство*, *мудрість*, *таємниця*, *безконтрольність*. Далеку периферію становлять ознаки: *охайність/неохайність*, *пияцтво*. Особливість концепту «доля» полягає в наявності двох основних протилежних компонентів: *випадковість* (доля-*τύχη*) і *зумовленість* (доля-*μοίρα*).

Ментальні утворення «Моіра» (доля-фатум) і «Тύχη» (доля-випадок) перехрещуються та в сукупності співвідносяться з російським концептом «судьба». У своєму взаємозв'язку вони утворюють єдиний ментальний комплекс – концепт, що має два полюси: *μοίρα* і *τύχη*.

Концепт «доля» («μοῖρα/τύχη») у роботі А. В. Бойко представлена ментальним комплексом, що має три шари: активний, пасивний та внутрішній. Це поділ, який відбувається за принципом актуальності того або іншого компонента концепту в системі особистісних цінностей комуніканта. Активними семами концепту є ознаки, які пов'язані із суб'єктивним сприйняттям долі кожною людиною. Пасивними ознаками є ті, які стосуються долі в її більш глобальному, загальному значенні: доля як ідея долі. Внутрішні ознаки пов'язані з етимологією імені концепту, що розкриває його базове значення, з якого розвивалися всі інші шари концепту [Бойко 2008].

Обидві складові концепту «доля» («μοῖρα/τύχη») нерозривно пов'язані між собою. В активному шарі це виражено через характеристики взаємодії долі й людини, які зумовлені можливістю/неможливістю зміни життєвого шляху (доля-фатум або доля-випадок). У пасивному шарі – через характеристики вищої сили, яка вважається такою, що визначає умови земного існування та контролює це існування в його прогресії (доля-приречення, доля-невідомість). Етимологія даних концептів має відношення до незмінності та приреченості, так само як до мінливості та везіння.

Ґрунтуючись на тому, що казковий дискурс цікавий насамперед такими своїми елементами, як час і місце оповідання, особистість казкаря, спосіб оповідання, склад, ступінь участі та реакція аудиторії, характер і зміст казки, можна описати його основні компоненти як дискурсу: 1) учасники й схема розвитку; 2) хронотоп; 3) цілі; 4) цінності; 5) стратегії; 6) жанри; 7) тематика; 8) дискурсивні формули [Бойко 2008].

При створенні казкових дискурсивних ситуацій використовують онтологічну модель категорії учасників ситуації. На погляд О. Ф. Леонтьєвої, що досліджувала смислові конотації дієслів мовлення в казковому дискурсі на матеріалі українських народних казок про тварин, у казковому дискурсі вона напов-

нюється та поглиблюється внаслідок уведення семантичних параметрів: генетичних характеристик, характерів та реальних психотипів учасників ситуацій, генетичного середовища існування. У дослідженні [Леонтьєва 2003] як активні учасники було проаналізовано істоти, а як допоміжні – середовище існування, що актуалізується як середовище ситуативно необхідної діяльності. Активні учасники групуються в пари: антагоністичні, генетичні та пари, пов'язані із середовищем існування, що впливають на ситуативне значення дієслова.

Комунікативна дискурсивна ситуація утворюється групою комунікативних дієслів, серед яких основними є дієслова мовлення. Така ситуація містить три частини: докомунікативну, комунікативну та післякомунікативну. В її основу покладено комунікативний акт, тому дискурсивна ситуація в згорнутому вигляді нагадує його. Казковий дискурс про тварин містить два типи комунікативних актів: безпосередній та опосередкований [Леонтьєва 2003]. Опосередкований комунікативний акт розглядається як згорнута схема безпосередньої комунікації. Основними компонентами комунікативного акту є група відправника та група отримувача інформації і власне сам інформаційний процес. Казковий дискурс репрезентує відповідно до компонентів-складників комунікативного акту всі типи дієслів.

Конотативні системи виділяються на основі елементарних ситуативних смислових значень базового дієслова *казати*, що в казках про тварин функціонує у чотирьох семантичних полях, які відповідають типам конотативних систем: інформаційне поле як передача або обмін інформацією з інтелектуальною домінантою, інформаційне поле як вид пошуку нової інформації з інтелектуально-психологічною домінантою, психологічно-розпорядче поле з розпорядчою домінантою або інтелектуально-впливове з домінантою впливу, інтелектуально-психологічне поле як пошук інтелектуаль-

ної та емоційної підтримки з емоційно-вартісною домінантою (переплітається із релятивною комунікацією, оскільки передбачає рух у просторі об'єкта, на який спрямована комунікація). Крім того, казковий дискурс виділяє ознаки конотативних систем: наявність думки та знань про предмет, самодостатність, потенційна реалізація як моделювання ситуації.

Дослідження [Леонтьєва 2003] показало, що семантичне наповнення дієслів у різних казкових ситуаціях визначається їх потенційним семантичним ареалом, який залежить не тільки від ситуативного наповнення та значення дієслова, але й враховує генетичні та психологічні параметри конотації, які є основою для створення двох підсистем – когнітивної та психологічної. У казковому дискурсі когнітивна система реалізує типи знань, які розглядаються як її одиниці-поняття. До них належать такі поняття знань про світ: емпіричні, гіпотетичні, інтуїтивні та поняття як розуміння. Когнітивна система враховує як знання, які потенційно містяться в значенні дієслова, так і ситуативні знання, яких воно набуває в процесі реалізації дискурсивної комунікативної ситуації [Леонтьєва 2003].

Інтерпретація природи знань у дискурсивних ситуаціях відбувається за допомогою інтерпретаторів, які визначає казковий дискурс: активізації, розуміння, передбачення. Психологічна система у казковому дискурсі психологічно активізує знання, її роль полягає в адаптації системи знань до потенційно можливих ситуацій та об'єктів цих ситуацій. Власне природа комунікативного акту та комунікативної ситуації в цілому реалізована через дієслівні типи і визначається психологічною абстракцією, яка за змістом поділяється на активну та нейтральну.

Дослідження О. Ф. Леонтьєвої підтвердило, що при визначенні семантики дієслова враховуються два сутнісні чинники: основні семантичні параметри (словникове тлумачення зна-

чення дієслова, граматичні аспекти, контекст, тип моделі речення) та додаткові семантичні параметри (ознака суб'єкта дії, ситуація, що передує означеній дії, та наступна ситуація, оцінка тощо).

Таким чином, у казковому дискурсі конотативні системи формуються на основі виділення та диспозиції чітко визначених семантичних параметрів основного поняття, поданого дієсловом *казати*, що розглядаються як ситуативні. Ситуативні параметри уможливають інтерпретацію дискурсивних ситуацій у текстових структурах і розглядаються як основні та додаткові. Серед основних параметрів казковий дискурс виділяє знання про світ, наміри, емоційно-психологічні параметри, дієві (спонукання до дії, прийняття рішення, тощо), вибір, пошук, об'єкти (оточення). Як додаткові семантичні параметри казковий дискурс виділяє інтонування та тривалість у часі. Механізми відтворення тісно пов'язані із параметрами. Казковий дискурс подає сутнісні та механістичні механізми відтворення ситуації. Сутнісні механізми пов'язані із основними семантичними параметрами, механістичні – із додатковими. У дискурсивних ситуаціях існує три типи залежностей механізмів відтворення: інформаційне наповнення передує психологічному (сутнісне передує механістичному), психологічне наповнення визначає тип інформаційного (залежність сутнісного від механістичного), зміна залежностей: сутнісне залежить від механістичного і механістичне від сутнісного. Першу групу утворюють дієслова, смисловою домінантою яких виступає система знань. Це дієслова на зразок: *говорити, балакати, бесідувати, казати, мовити* тощо. Другу групу утворюють дієслова, в яких домінує психологічна система: *лягтися, сваритися, варнякати* тощо. У третій групі дієслів обидві системи виступають як смислово доцільні та взаємопов'язані. До неї належать дієслова на зразок: *підмовити, намовити, наказати, скликати* тощо.

Дослідження О. Ф. Леонтьєвої також показало, що конотативні системи визначаються групою ситуативних ознак: знання як інформація, повне знання ситуації; знання як пізнання природи ситуації; передбачення результату (емотивне знання); відтворення, адаптація, реалізація, інтеграція. За допомогою цих ознак моделюються дискурсивні комунікативні системи, інакше конотативні.

Виявилось, що конотативні системи в казковому дискурсі зіставляються із ядерною системою. Специфіка ядерної системи полягає в наявності двох основних комплексів: адаптації та мовної рефлексії. Ядерна система представлена двома типами дієслів, що адаптують свою природу в казковій дійсності як фізіологічну, так і психофізіологічну (психоаналітичну). Дієслова цієї системи розглядаються як звуконаслідування: *гагакати, нявкати, мурчати* тощо, та як емоційно-психологічний стан суб'єкта: *виспівувати, заплакати* тощо [Леонтьєва 2003].

У своїй роботі О. Ф. Леонтьєва показала, що другий компонент комунікативного акту, а саме сприйняття, у казковому дискурсі подане не так об'ємно, як система відправника інформації. Специфіка її полягає в наявності функціональних ознак двох типів – фонологічних (враховується тон, інтонація, логічний наголос) та психологічних. Цю групу складають дієслова на зразок: *чути, послухати, почути*. Система відтворення подана дієсловами на зразок: *відповісти, відізватися, зареготатися* тощо і реалізується в казковому дискурсі як відповідь-інтерпретація на отриману інформацію. Отже, комунікативні дієслова, зокрема мовлення, у казковому дискурсі визначаються названими характерними ознаками, які безпосередньо пов'язані з їх смисловою організацією. Смилова організація репродукується конотативними системами, які реалізують увесь потенціал смислу в казкових дискурсивних полотнах [Леонтьєва 2003].

Досліджуючи жанрово-композиційний та лінгвопрагматичний аспекти іспанської народної казки, Н. В. Мاستилко запропонувала нове розв'язання наукової проблеми, що виявляється в комунікативно-прагматичному підході до висвітлення жанрово-композиційної та функціональної специфіки досліджуваних одиниць [Мастилко 2004]. Автором здійснено також лінгвопрагматичний аналіз характерних мовних особливостей іспанських казок, проведено аналіз прагматичного потенціалу сталих структурних компонентів казки, виявлено їх головні комунікативно-прагматичні функції, розглянуто основні засоби інтенсифікації текстового впливу.

Дослідження Н. В. Мастилко показало, що основний прагматичний зміст іспанських народних казок сконцентровано в невід'ємних елементах її композиційної структури, до яких належать заголовки, традиційні формули казки, функції дійових осіб. Загальною особливістю побудови тексту казки є лінійна організація її складників-висловлень, що розташовані у певній логічній послідовності, зумовленій причинно-наслідковими зв'язками. Композиція іспанської казки характеризується: 1) підпорядкованістю вищо-часових форм сюжету; 2) невизначеністю хронотопу; 3) наявністю соціокультурного компонента. Особливість казкового сюжету – трикратне повторення дій героя з їх поступовою гіперболізацією. Це надає твору динамічності та розширеності, підкреслює, у конкретних випадках, складність виконаного завдання. Чарівні казки найбільш однотипні за своєю композиційною структурою, в якій виділяють десять основних інформативних компонентів – функцій дійових осіб [Мастилко 2004].

Заголовок, як перший знак казкового тексту, актуалізує основну інформацію повідомлення. Його прагматичність зумовлена орієнтацією на адресата, а основна функція – викликати зацікавленість в останнього, сформулювати в адресата настанову на ознайомлення з казкою.

Традиційні формули – невід’ємні структурно-змістові компоненти текстів іспанських народних казок. Ініціальні формули відіграють провідну роль у визначенні адресатом жанру тексту й у виборі відповідної стратегії для його інтерпретації. Медіальні формули – готовий мовленнєвий матеріал для передачі переміщень дійових осіб і підкреслення тривалості процесу виконання дії. Фінальні формули, найбільш різноманітні за своєю лексико-семантичною структурою, вказують на завершення оповіді та згортання казкової картини світу [Мастилко 2004].

Іспанські народні казки, як мовленнєві утворення фольклорної традиції, відображають тенденції, які творять літературну норму на ґрунті загальнонародного мовлення й належать до літературно-розмовної стильової підсистеми мови. Дослідження [Мастилко 2004] показало, що експресивність та інтенсифікація висловлень як невід’ємні елементи живого мовлення є найбільш властивими конструкціям з прямою мовою в казці. Діалог у казці, незважаючи на те що він виступає складником художнього твору й підпорядковується сюжетній лінії, – своєрідна модель повсякденного мовлення іспанців, у якій максимально точно відображено основні стратегії комунікативної взаємодії. У діалогах казки використано найбільшу кількість засобів посилення прагматичного потенціалу висловлення з метою ефективно вплинути на адресата.

Дискурсивна зв’язність іспанських народних казок забезпечується наявністю в них численних елементів, «розмовних опор», які поєднують структурні елементи повідомлення й служать для заповнення пауз у мовленні. Їх комунікативна значущість полягає в тому, що досить часто вони виконують модальні функції, тобто демонструють ставлення адресанта до самого висловлення або до його адресата. Що ж до синтаксичного рівня іспанських народних казок, встановлено також [Мастилко 2004], що казкова оповідь тяжіє до лі-

тературно унормованих текстів. Побутове мовлення є більш спонтанним і непідготовленим, ніж казка. Для нього характерна велика кількість синкопованих, неповних речень. У казкових оповідях чисельність складних речень значно більша порівняно з простими. Проте усний характер існування народних казок зумовив деякі особливості в їх синтаксичній структурі, зокрема такі: 1) елімінацію фінальних елементів речення; 2) еліпсис дієслів; 3) порушення граматичного порядку слів; 4) редуплікацію, або навмисне повторення лексичних елементів речення. Усі перелічені засоби є синтаксичними ресурсами виділення й підкреслення комунікативної значущості окремих одиниць та для вираження емоційних реакцій на слова співрозмовника або з приводу предмета, що обговорюється.

Подальшою перспективою наукового пошуку, на думку Н. В. Мاستилко, може бути дослідження національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць іспанської народної казки в їх функціональному аспекті, тобто висвітлення їхніх номінативних, синтаксичних і прагматичних функцій. Мова загалом, і фольклорних творів зокрема, виступає як дзеркало національної культури і фіксує зміст, який тим чи іншим чином відбиває умови життя певного народу. Цікавим може бути зіставне дослідження фразеологічної номінації текстів іспанських та українських фольклорних казок, оскільки воно уможливить виявити спільні й відмінні риси культурно-ціннісної картини світу цих двох народів, простежити стратегії й способи репрезентації знань, що стоять за мовними знаками та мовленнєвими творами.

Дослідження К. П. Єсипович присвячено аналізу семантичної організації тексту французької народної казки. Увага автора зосереджена на виявленні концептуальної структури змісту образу «чарівного» та на його відтворенні за допомогою сукупності мовних засобів. Запропонований комплексний

підхід вивчення казкового образу здійснено у світлі когнітивної поетики [Єсипович 2006].

В основу наукової праці покладено думку про те, що образ «чарівного» є концептуальним метаобразом, реконструкція якого здійснюється згідно з методом художнього метаопису. Структура такого метаобразу втілена в когнітивній моделі, що має ієрархічну структуру «ціле – частина». Зміст образу «чарівного» вивчали в таксономічному та аксіологічному аспектах, що зумовило тенденцію визначення чарівних персонажів-прототипів та встановлення закономірності розподілу їх статичних і динамічних характеристик.

У роботі визначено також прогнозу функцію казки, яка реалізується через накладання картини «чарівного» та «реального» світів. Здійснено аналіз мовних засобів, які вербалізують базові концепти казкової картини світу, та визначено метаобразну функцію тропів [Єсипович 2006].

Специфікою жанру народної казки є наявність у ній елементу «чарівного», який відбиває її ідейний зміст. Стала система стереотипізованих чарівних образів забезпечує семантичну зв'язність та цілісність тексту казки. Така система може бути представлена як метаобраз «чарівного», що має концептуальну природу. Образ «чарівного», який є наскрізним для жанру народної казки, розглядається в дослідженні як текстовий концепт.

В опозиції семантичних ознак персонажів казки *чарівний / природний* простежується тенденція визначення основних типів чарівних актантів, а саме: *чарівний супротивник, чарівний родич, чарівний помічник* і *чарівний засіб*, які є складниками образу «чарівного» й упорядковують його концептуальний простір.

Концептуальний простір образу «чарівного» має вигляд ієрархічної структури «ціле – частина», що моделюється гіпонімічним фреймом. У текстах народної казки онтологічна сутність чарівних казкових актантів визначає коло статичних

і динамічних предикатів, які формують концептуальні простори актантів *чарівний супротивник*, *чарівний родич*, *чарівний помічник* і *чарівний засіб* у казковій картині «чарівного» світу. Певна послідовність предикатів утворює концептуальний простір кожного з чарівних актантів, що є передумовою для визначення характеру їх оцінки, завдяки чому визначається загальне аксіологічне навантаження образу «чарівного» у тексті французької народної казки. Розгляд конкретних описів об'єктів-складників образів *людина*, *тварина*, *міфічна істота*, *предмет*, які наповнюють концептуальні простори досліджуваних нами актантів, дозволяє визначити загальну оцінку образу «чарівного», що у французькій народній казці не є позитивною [Єсипович 2006].

У казковій картині «чарівного» світу визначається взаємодія провідних концептуальних сфер: *людина*, *тварина*, *міфічна істота*, *артефакт*. Такі концепти втілюються в чотирьох семантичних ролях: *супротивники*, *родичі*, *помічники*, *засоби*. Мовна реалізація даних семантичних ролей здійснюється в тексті казки за допомогою тропів, при дослідженні яких автором [Єсипович 2006] було встановлено такі закономірності: у французькій народній казці найпоширенішим носієм образотворчої функції є епітет; метонімія трапляється лише у власних назвах чарівних персонажів казки; метафоричні вирази в казковій картині світу мають тенденцію до нейтралізації.

Казкова картина «чарівного» світу є впорядкованою системою, кордони якої обмежує просторово-часовий показник. Категорія простору втілюється в ній концептуальними опозиціями: *своє* / *чуже*, *замкненість* / *незамкненість*. Ключовими характеристиками категорії часу є концептуальні опозиції: *реальність* / *вигаданість*, *обмеженість* / *необмеженість* [Єсипович 2006].

У дослідженні К. П. Єсипович визначено також прогностичну функцію казки, яка реалізується через накладання картин «ча-

рівного» та «реального» світів. Подальші наукові дослідження семантики фольклорних текстів із залученням методичного апарату когнітивної лінгвістики, на думку автора, є перспективними в галузі когнітивної поетики. Розширення практичного матеріалу дослідження, завдяки залученню текстів французького фольклору (легенд, жестів, пісень, анекдотів), може допомогти відтворити структуру архаїчної фольклорної картини світу та простежити її вплив на формування сучасного світосприйняття.

Актуальність розгляду казкового дискурсу як репрезентації національної картини світу та менталітету того або іншого народу зумовлена підвищеною увагою дослідників фольклору до вивчення концептуальної системи народної казки, в якій зосереджено багатство етнокультурного досвіду людства. Тому вважаємо, що плідним є подальше дослідження поетики казкового дискурсу саме як вербально-знакової символізації культурного досвіду людства в цілому й віддзеркалення національної картини світу та менталітету конкретного народу.

ЛІТЕРАТУРА

Акименко Н. А. Структурно-семантические особенности сказочного дискурса // Геяртл. – Элиста, 2004. – № 1-1. – С. 99–110.

а) Акименко Н. А. Лингвокультурные характеристики англоязычного сказочного дискурса: Дисс. ... канд. филол. наук. – Волгоград, 2005.

б) Акименко Н. А. Графико-фонетические средства актуализации категории сказочности // Актуальные проблемы лингвистики и межкультурной коммуникации. – Волгоград, 2005. – С. 43–50.

а) Акименко Н. А. Сказочный дискурс и его конститутивные признаки // Этнокультурная концептосфера: общее, специфичное, уникальное: Материалы междунар. науч. конф. / Калмыц. гос. ун-т. – Элиста, 2006. – С. 185–187.

б) *Акименко Н. А.* Композиционная структура англоязычного сказочно-го текста // Гегярлт. – Элиста, 2006. – № 1-1. – С. 123–133.

в) *Акименко Н. А.* Типы повторов в текстах англоязычного сказочного фольклора // Язык. Культура. Коммуникация: в 3 ч. – Волгоград, 2006. – Ч. 3. – С. 231–245.

Апатова В. С. Атрибутика персонажей британской народной волшебной сказки: (семасиолог. исслед.): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – О., 1990.

Бойко А. В. Внутренний мир сказочного дискурса // Лингвистическая организация дискурса: функциональные и содержательные аспекты: межвуз. сб. тр. молодых ученых / под ред. В. И. Тхорика и Н. Ю. Фанян. – Краснодар, 2004. – Вып. 1. – С. 43–51.

Бойко А. В. Некоторые компоненты сказочного дискурса: хронотоп, цели, ценности, стратегии, жанры, тематика, дискурсивные формулы // Эколог. вестн. науч. центров Черноморского экон. сотрудничества. – 2006. – № 2. – С. 23–25.

Бойко А. В. Концепт «судьба» («μοίρα/τύχη») и его реализация в сказочном дискурсе: на материале новогреческих народных волшебных сказок: Дисс. ... канд. филол. наук. – Краснодар, 2008.

а) *Бока О. В.* Комуникативна спрямованість ономастичної лексики англomовного казкового дискурсу на дітей різного віку // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – С. 118–121.

б) *Бока О. В.* Комуникативно-когнітивна спрямованість казкового дискурсу // Вісник СумДУ. – 2006. – № 3 (87). – С. 151–156.

Бондаренко Є. В. Картина світу і дискурс: реалізація дуальної природи людини // Дискурс як когнітивно-комуникативний феномен / Під загальн. ред. І. С. Шевченко: Монографія. – Х., 2005. – С. 34–64.

Ганыкина М. В. Мелодические особенности чтения народной сказки в английском и русском языках // Сб. науч. трудов. / Моск. гос. лингв. ун-т. – М., 2001. – Вып. 462. – С. 10–21.

Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты: монография. – Тамбов, 2007.

Гуляйкина С. О. Вариативность/инвариантность в речевых манипуляциях персонажей сказок: на материале английского и русского языков: Дисс. ... канд. филол. наук. – Ульяновск, 2007.

Дёмина М. В. Временные маркеры британского сказочного дискурса // Слово–Высказывание–Дискурс / Под ред. А. А. Харьковской. – Самара, 2004.

Дёмина М. В. Распределение гендерных ролей в традиционном сказочном дискурсе Британских островов // Языковая личность – текст – дис-

курс: теоретические и прикладные аспекты исследования: Матер. междунар. науч. конф. – Самара, 2006. – Ч. 1. – С. 101–109.

Егорова О. А. Традиционные формулы как явление народной культуры: На материале русской и английской фольклорной сказки: Дисс. ... канд. культурол. наук. – М., 2002.

Єситович К. П. Образ «Чарівного» у французькій народній казці (лінгвокогнітивний аспект): Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2006.

Ивченко М. В. Лексико-семантическое поле концепта «волшебство» в русском, английском и французском сказочном дискурсе // Гуманит. и социал.-экон. науки. – Ростов-на-Дону, 2007. – № 3. – С. 197–201.

Кербс А. М. Реализация концепта «материнство» в дискурсе русских народных сказок // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск, 2008. – С. 58–68.

Кирилюк О. С. Універсалії культури і семіотика дискурсу. Казка та обряд. – О., 2005.

Коновалова С. А. Гендерная специфика выражения предикативных отношений в тексте русской народной волшебной сказки: Дисс. ... канд. филол. наук. – М., 2005.

Косогорова Х. Г. Коммуникативно-синтаксическая организация вопросно-ответных диалогических единств: На материале русской волшебной сказки: Дисс. ... канд. филол. наук. – Ярославль, 2006.

Красноперова И. А. Волшебная сказка с точки зрения нейролингвистического программирования // Актуальные проблемы лингвистики и методики преподавания иностранных языков: Сб. науч. трудов / Под ред. А. Х. Мерзляковой. – Ижевск, 2002. – С. 92–98.

Красноперова И. А. Волшебная сказка с точки зрения когнитивной психологии // Актуальные проблемы лингвистики и методики преподавания иностранных языков. – Ижевск, 2003. – С. 69–75.

Кхерибиш М. Лексикографическое описание русских народных сказок в учебных целях: Дисс. ... канд. филол. наук. – М., 2007.

Леонтьева О. Ф. Сміслові конотації дієслів мовлення у казковому дискурсі (на матеріалі українських народних казок про тварин): Дисс. ... канд. філол. наук. – К., 2003.

Макаров М. Л. Основы теории дискурса. – М., 2003.

а) Мамонова Ю. В. Когнитивно-дискурсивные особенности лексики английской бытовой сказки: Дисс. ... канд. филол. наук. – М., 2004.

б) Мамонова Ю. В. Характеристика основных эмотивных тем английской бытовой сказки // Вопросы лингвистики и лингводидактики: Концепт, культура, компетенция. – Омск, 2004.

Мастилко Н. В. Іспанська народна казка: жанрово-композиційний та лінгвопрагматичний аспекти: Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2004.

Менькова Е. С. Некоторые образы английской народной сказки // Современные подходы к интерпретации текста: материалы межвуз. конф. – СПб., 2002. – С. 86–88.

Немченко Н. Ф. Ритм как форма организации текста (на материале англоязычной сказки): Дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1985.

Павлютенкова И. В. Сказка: философско-культурологический анализ: Дисс. ... канд. филос. наук. – Ростов-на-Дону, 2003.

Полубиченко Л. В. Традиционные формулы народной сказки как отражение национального менталитета / Л. В. Полубиченко, О. А. Егорова // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 19, Лингвистика и межкульт. коммуникация. – 2003. – № 1. – С. 7–22.

Попов Ю. В. Концепт «грусть» в русских и британских сказках // Гуманитарные науки: научно-теоретические и логико-методологические аспекты. – Комсомольск-на-Амуре, 2002. – С. 191–192.

Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти): Дис. ... д-ра філол. наук. – К., 2003.

Симонов К. И. Лингвокультурные парадигмы героя французской фольклорной сказки (Эмико-этическое изучение структуры текста): Дисс. ... канд. филол. наук. – М., 2003.

а) Соборная И. С. Этнокультурные особенности сказочного дискурса: лингвориторический аспект (На материале русских, польских и немецких сказок): Дисс. ... канд. филол. наук. – Сочи, 2004.

б) Соборная И. С. Этнокультурные особенности сказочного дискурса // Лингвориторическая парадигма: теоретические и прикладные аспекты. – Сочи, 2004. – Вып. 4.

Солодова О. С. Лінгвокогнітивні характеристики композиції тексту англійських казок: Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2008.

Стекольников Н. В. Лексические парадигмы в текстах рекурсивной структуры: на материале русских сказок: Дисс. ... канд. филол. наук. – Воронеж, 2008.

Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під загальн. ред. І. С. Шевченко: Монографія. – Х., 2005. – С. 105–117.

Щурик Н. В. Опыт лингвосемиотического анализа народной волшебной сказки (на материале британских и русских народных волшебных сказок): Дисс. ... канд. филол. наук. – Иркутск, 2008.

Эпоева Л. В. Лингвокультурологические и когнитивные аспекты изучения языка волшебной сказки: на материале английского и русского языков: Дисс. ... канд. филол. наук. – Краснодар, 2007.

В статье рассмотрены современные исследования сказочного дискурса на материале славянских, английских, немецких, французских, испанских, новогреческих народных сказок как репрезентации национальной картины мира и менталитета народа, концептуальной системы народной сказки, в которой сосредоточено богатство этнокультурного опыта человечества.

Ключевые слова: народная сказка, дискурс, концепт, картина мира, сказочные образы.